

D Ü N Y A

Umumî vaziyet:

-Avrupa harbi şimalden cenuba, şarka ve garba doğru genişlemekte ve Amerika kıtasında bile yakın tesirini belirtmektedir. Bu hal, deniz seyrüseferinin Okyanuslarda bile emniyetini selbetmekte ve iktisadî bağları, alışverişi tehlikeli bir hale koymaktadır. Denizaşırı memleketlerde bazı iptidaî maddelerin istihsalâtı tahdide tâbi tutulmuş, fakat buna rağmen de stoklar mutadın fevkinde artmıştır. Diğer taraftan Avrupa memleketlerinin bu maddelere olan ihtiyacı gün geçtikçe daha şiddetli hissedilmektedir. Eski dünya, yeni mahrumiyetler karşısında bulunmaktadır. Aynı zamanda silâhlanma yarışı, dünyanın hemen her köşesinde hararet ve humma ile devam etmektedir. Muharip memleketlerde milyonlarca faal unsurun silâh al-

*) Imrarat, **) Eti Banktan

tında bulundurulması, amelelerin tercihan tank, tayyare ve silâh fabrikalarında çalıştırılması ve nihayet sinir harbi ile bombardıman tahribatı, hayatî ihtiyaç maddelerinin istihsalâtını azaltmış bulunmaktadır. Bundan dolayı bütün dünyada iptidâî madde fiyatları, sarfiyatın tahdidine rağmen, mütemadiyen yükselmektedir. Harp bidayetindenberi Cinde fiyatlar 3 1/2, Danimarkada 1,8, Yugoslavyada 2 ve diğer memleketlerde 1,2 -1,5 misline çıkmıştır.

İptidâî maddelerin ana unsurunu teşkil eden yeraltı servetleri fiyatlarında da oldukça bir yükseliş dikkate şayandır. Burada 1941 bidayetinde muhtelif memleketlerde harp ekonomisine müteveccih tedbirleri ve başlıca yeraltı servetlerinin istihsalı, imrar ve fiyatlarını kısaca gözden geçirelim.

Metal piyasasının merkezi olan Londra (London) harp yüzünden son zamanlarda mevkiini New-York'a bırakmıştır. Amerika B. D. lerinde 1941 bidayetinden itibaren bazı metal, demir ve çelik fiyatları hükümet makamları tarafından kontrole tâbi tutulmaktadır; silahlanmağa ait eşya ve metaller için ilk iş olarak ele alınma esasının tatbikine girişilmiş bulunmaktadır. Metal Rezerv Kumpanyası stratejik maddelerin mubayaasına ve stokların arttırılmasına devam ederken, piyasanın kontrolü işinde de iştirak ederek sarfiyat ve fiyatların tanziminde mühim bir rol oynamaktadır. Bazı metal spekülasyonunu önlemek maksadile Amerika B. D. lerinde vadeli satışlar yasak edilmiş ve hususî sarfiyatın tahdidine müteveccih cereyanlar gün geçtikçe kuvvet bulmakta bulunmuştur. Avrupada harp bidayetindenberi alınmakta bulunan bu gibi tedbirler sayesinde metal sarfiyatının fazla yükselmesinin ve stokların birdenbire azalmasının önüne geçilmektedir.

Bakır:

Harp konjonktürü bakıra olan rağbeti arttırmış olduğundan 1941 bidayetinde de başlıca münferit müstahsillerde yeni bir terakki göze çarpılmaktadır. Amerika B. D. lerinin musaffa bakır istihsalâtı cari senenin ilk 3 ayında 282.276 tona baliğ olmuştur. 1940 yılının son 3 ayında 64.400 tonu bulan Şili bakır istihsalâtı 1941 in aynı devresinde bir buçuk misli artarak 95.000 tona çıkmıştır. Meksikanın ilk 3 aylık bakır istihsalâtı da nisbî bir tezayütle 7.500 tonu mütecavizdir.

Amerika B. D. lerinin bakır sarfiyatındaki artış ve millî müdafaa için Metal Rezerv kumpanyasının mubayaaları imarata normalin fevkine çıkmasına sebep olduğundan cenubî ve orta Amerika memleketlerinden bakır ithalâtı teşvik görmektedir. Şimdiye kadar Metal Rezerv kumpanyası 270.000 ton ecnebi bakırı satın almıştır. Bakır sarfiyatında bir muvazene husule getirmek maksadile Rezerv kumpanyası mart zarfında Fransa hesabına alınan 31.201 ton bakırın dahile imrar edilmesine müsaade etmiştir. Nisan ayında takriben 56.000 ton bakır Metal Rezerv kumpanyası tarafından satışa çıkarılmıştır.

Amerika B. D. lerinin 1941 bidayetinde musaffa bakır istihsal, imrarat ve stokları ton hesabına aşağıdaki gibidir:

A Y L A R	İstihsalât	İmrat	Ay sonu stokları
İkinci Kânun	93.300	119.736	116.300
Şubat	93.654	112.808	97.689
Mart	95.332	134.333	89.873
Yekûn	282.276	366.877	—

Amerika B. D. lerinin bakır sarfiyatı şubat ayında 126.000 şort tondan, martta 138.000 tona çıkmıştır. Buna mukabil 31.12. 1940 tarihinde 142,772 şort tonu bulan musaffa bakır stoku 31.3.941 tarihinde 89.873 şort tona inmiş ve harp bidayetindenberi kaydedilmeyen seviyeye düşmüştür. Bundan dolayı Anaconda Maden kumpanyası sivil sarfiyatın millî müdafaa lehinde tah-

didini talep etmiştir. Maamafih memlekette bakır kıtlığı mevzubahs değildir.

Stokların azalmasından mütevellit fiyat yükselmesini önlemek maksadile ihdas edilen Fiyat Murakabe Komiserliği yeni bir plân hazırlamıştır. Bu plâna göre elektrolitik bakırın libresi resmî 12 sent, hususî ellerde 12,50 senti aşmamalıdır. Dökme bakır fiyatı ise libre başına 12,25 senti tutmalıdır. Pirinç fiyatı libre başına 13 sent olacaktır.

New-York piyasasında Standard bakırın peşin fiyatı 1941 in ikincikânun ayında libre başına 11,10 -11,20 sentten 10,84 ilâ 10,91 sente düştükten sonra şubat ayında yine 11,42 -11,46 senti bulmuş, hattâ 1. 3.941 tarihinde libresi 11,85 sente kadar çıkmıştır. Mart ayında alçalmıya başlıyan ve libresi 11,37 ilân 11,40 sente düşen Standard bakır nisan sonlarına doğru 11,45 sentten muamele görmüştür. 6 ay vadeli satışlarda ise libre fiyatı 11,30 ilâ 11,45 arasında tahavvül etmiştir.

Elektrolitik bakırın resmî fiyatı libre başına 12 sent seviyesini sene bidayetinden itibaren muhafaza etmişse de hususî ellerde libresi 13 hattâ 13,25 sente çıktıktan sonra nisan ayında 12,50 sente inmiştir.

Londrada Standard bakır narhı long ton başına 61 sterlin ve elektrolitik bakırın resmî fiyatı 62 sterlin seviyesinde kalmıştır. %99,2 tenörlü musaffa bakır long ton başına 60 1/2 sterlinden muamele görmüştür.

Amerika B. D. lerinde bakır fiyatları 1939 senesine nazaran nisbeten cüz'î bir yükseliş kaydetmişken ve lâtin Amerikasından bakır tedariki nisbeten kolay iken, Avrupa'da keskin bir bakır kıtlığı başgöstermekte berdevamdır. Fransada bakır yerine alüminyum kullanılmaktadır. İsveç 1. 4. 941 târihinden itibaren hususî ellerde ve sanayi müesseselerinde bulunan ve 50 kg. ı aşan bütün bakır stoklarını müsadereye tâbi tutmuştur. İtalyada 5. 4. 941 tarih ve 177 No. lu bir emirname mucibince bütün memlekete şamil olmak üzere bakırdan mamul her nevi eşyanın hususî şekilde alış ve satışı harp nihayetine kadar yasak edilmiştir.

Kalay:

Dünya kalay istihsalâtı 1941 yılının ilk 3 ayında takriben 70.000 tona varmıştır. Beynelmîlel kalay kartelinin mart sonlarındaki toplantısında kalay istihsal ve ihracat hisselerinin 1941 nihayetine kadar Standard miktarın %130 unu muhafaza etmesi kararlaştırılmıştır. Bu karara nazaran kartele mensup müstahsiller, 1941 senesi zar-

fında ceman 277.660 ton kalay istihsal ve dünya piyasasına ihraç etmelidirler. Kartel haricindeki müstahsillerin hissesi dahil olmak üzere 1941 yılı kalay istihsalâtı 300.000 tona yaklaşacağı beklenmektedir.

Avrupa harbi başlar başlamaz 1939 yılının temmuz eylül ayları için kalay ihraçat hissesi Standard miktarın %120 sine çıkarılmıştı. Sonradan %80 e indirilmiş olan ihracat hisseleri 1940 ortalarında yine %130 a yükselmişti. Bundan dolayı son 10 sene zarfında beynelmilel kalay karteline mensup müstahsillerin vasati ihracat hisseleri Standard miktara nazaran birkaç defa değişerek vasati yüzdeleri aşağıdaki miktarları tutmuştur.

Seneler	Vasat %	Seneler	Vasat
1931	69,1	1936	92,5
1932	43,7	1937	107,5
1933	33,3	1938	48,8
1934	45,0	1939	73,8
1935	58,8	1940	115,0

Singapurdan gelen son haberlere göre Beynelmlel kalay karteline mensup Hollanda Hindistanı ile Malaya federasyonu ihracat hisselerinin yeniden arttırılmasını talep etmektedirler. Malaya federasyonunun senevi istihsalât kapasitesi 88.000, Hollanda Hindistanının ise 50.000 ton tahmin edilmektedir. Nijerya ve Belçika Kongosu tarafından ihracat hisselerinin revizyonuna ait teklifler yapılmıştır. İsmi geçen

memleketler hisselerinin arttırılmasını istemektedirler. Buna mukabil Bolivya kartelce tesbit olunan miktarın dununda bir istihsal yapmakta berdevamdır. Japonya nüfusu altına giren Hindi Çininin kalay kartelinden çıkması beklenmektedir.

Bilvesile şuna da işaret edelim ki dünya kalay istihsalâtının takriben %82 si İngilterenin elinde veya kontrolü altında bulunmaktadır. İngiliz Şark maden korporasyonu Malaya federasyonunun kalay istihsalâtının %33 ünü elinde bulundurmaktadır.

Nijerya kalay madenlerinin %46 sı İngiliz sermayesi ile çalışmaktadır. Londra - Malaya tröstü dünya kalay istihsalâtında %12 nisbetinde hissedardır. Bundan dolayı Avrupa harbinin bidayetine kadar Londra dünya kalay ticaretinin merkezi vaziyetini almıştır. Beynelmlel kalay karteli de İngilizlerin tam bir nüfuzu altında bulunmaktadır. 1941 senesi kartel mensupları standardın %130 unu istihsal ve ihraç ettikleri takdirde münferit müstahsillere isabet eden kalay ihracatı aşağıdaki şekli alacaktır (long ton hesabı):

Amerika B. D. lerinin kalay sarfiyatındaki artış ve denizyollarının emniyetsizliği son zamanlarda Amerika B. D. lerinde kalay endüstrisinin tesisine sebep olmuştur. Buna rağmen memleket 1941 yılının ilk 3 - 4 ayı zarfında Uzakşarktan 40.000 ve Bo-

M e m l e k e t	Ton
Belçika Kongosu	18.117
Bolivya	59.475
FransızHindiçinisi	4.800
Malaya Federasyonu	100.535
Hollanda Hindistanı	50.771
Nijerya	14.157
Siyam (Thailand)	29.805
Yekûn	277.660

livityadan 90,000 ton konsantre kalay mübayaasında bulunmuştur. Amerika B. D.-lerinin 1941 kalay ihtiyacı 90.000 tonu mütecevizdir. Bundan maada Metal Rezerv kumpanyası sevkulceyş ihtiyatı olarak mühim miktarda kalay stokları teşkil etmekte berdevamdır. Bundan dolayı memleketin mevcut kalay stoğu 15 aylık sarfiyatı temine kâfi gelmektedir.

Kalay fiyatlarına gelince 1940 yılı sonlarına doğru New-York piyasasında libresi 44,75 sent-

ten 58 sente fırlıyan kalay, 1941 bidayetinden itibaren ilk 4 ay zarfında libre başına 50,10 ilâ 52 sent arasında tahavvül etmiştir. Bilhassa mart nihayetinde 52,62 sente kadar çıktıktan sonra nisan bidayetinde birden 51,75-e inmiştir. Nisan ortalarına doğru libre başına 52 sentle muamele görmüştür.

Londra piyasasında long ton başına 256 1/2 sterlinle 1941 senesine giren kalay şubat sonlarına kadar cüz'î bir yükselişten sonra 21. 2. 941 tarihinde birden 283 sterlini bulmuştur. Bunu müteakip mart bidayetinde long ton başına 264 1/2 sterline indikten sonra yeni bir istikrarla mart sonunda (28. 3. 941 de) 274 1/4 sterline yükselmiştir. Nisan fiyatı 268 ilâ 271 1/2 arasında bir temevvüç göstermiştir. Mayıs sonlarına doğru kalay (peşin) 266 3/4 ve 3 ay vadeli satışlarda 266 1/2 sterlinden muamele görmüştür (grafiğe bakınız).

Kurşun:

Dünya kurşun istihsalâtı da hazar senelerine nazaran 1941 bidayetinde yeni artışlar kaydetmiştir. Dünya kurşun istihsalâtına %25 nisbetinde hissedar olan Amerika B. D. leri 1940 yılının ilk 3 ayında 141.400 ton kurşun istihsalâtına mukabil 1941 in aynı devresinde 177.700 ton istihsal ederek 36.300 ton yani %25,7 nisbetinde bir tezayüt kaydetmiştir.

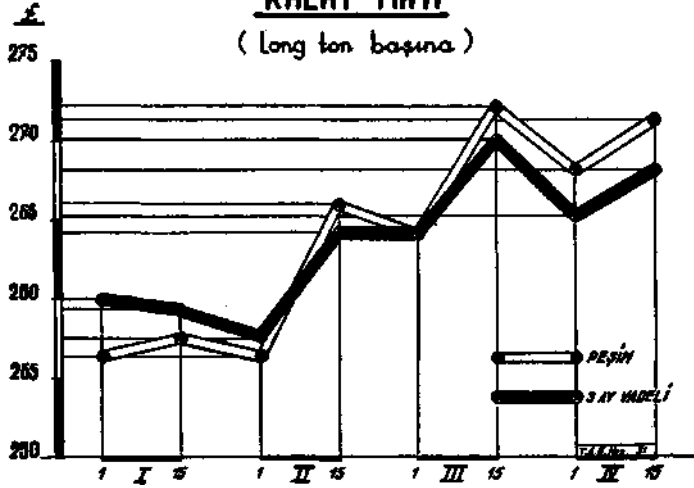
1941 yılının ilk 3 ayındaki kurşun imraratı 172.700 tona baliğ olmuştur. Kurşun endüstrisi, bakırda olduğu gibi, tam kapasitesile çalışmaktadır.

Kurşun sarfiyatının artmasına rağmen stoklar nisbeten yüksektir. 31. 12. 940 tarihinde 40.900 tonu bulan stok 31. 3. 941 tarihinde 46.000 tona çıkmıştır.

1941 SENESİ AY BAŞI VE ORTALARINDA LONDRA'DA

KALAY FIYATI

(Long ton başına)

Amerika B. D. lerinin 1941 yılı ilk 3 ayındaki kurşun istihsal, imarar ve stok vaziyeti aşağıdaki şekli almıştır (şort ton hesabı):

A y l a r	İstihsalât	İmrrarat	Ay sonu stok
İkinci Kânun	62.000	55.700	47.200
Şubat	54.200	54.900	46.600
Mart	61.500	62.100	46.000
Yekûn	177.700	172.700	—

Kurşuna olan rağbet karşısında Meksikanın da kurşun istihsalâtı 1940 senesine nazaran yeni terakkiler kaydetmiştir. Meksika Amerika B. D. lerinin yanibaşında kurşun mubayaalarını kolaylaştırmaktadır. Avrupanın başlıca kurşun müstahsili olan Yugoslavyanın kurşun istihsalâtı, harp ve istilâ yüzünden azalmıştır.

Harp dola'yisile kurşun sarfiyatının artması New-York piyasasında fiyatları yükselterek 1941 yılının ilk 4 ayı zarfında libresini 5,50 den 5,85 sente çıkarmıştır. Londra piyasasında İngiliz malı long ton başına 26 1/2 ve ecnebi malı da 25 sterlinden muamele görmüştür.

Çinko:

Belçika ve Polonyanın başlıca çinko madenlerinin almanlar elinde bulunması ve istatistiki rakamların harp yüzünden ifşa olunmaması dünya çinko istihsalâtı hakkında sarıh bir malûmat edinmeyi güçleştirmektedir. Maamafih dünya çinko istihsalâtına %30 nisbetinde hissedar Amerika B. D. lerinin 1941 yılı ilk 3 aylık çinko istihsalâtının 10.750 ton artması şayanı dikkattir. Amerika B. D. lerinde 1940 ikinci-kânun -mart aylarındaki 169 310 tona mukabil 1941 yılının aynı devresinde 180.060 ton çinko istihsal olunmuştur. Mevzuubahs aylar zarfında imrar edilen çinko miktarı 185.982 tona baliğ olmuştur, istihsalâta nazaran aylık sarfiyat fazlası 6 -7.000 tonu tutmuştur. Bundan dolayı Hindi - Çiniden yapılan ithalâta rağmen stoklar azalmış olup ancak 2-3 günlük ihtiyacı temine kâfi gelmektedir.

Amerika B. D. lerinin 1941 bidayetindeki çinko istihsal, imrrarat ve stokları ton hesabı şöyledir:

A Y L A R	istihsalât	imrrarat	Ay sonu stok	ifa olunmayan siparişler
İkinci Kânun	60.360	63.277	9.972	121.026
Şubat	56.334	59.220	7.086	108.151
Mart	63.366	63.483	6.969	97.638
Yekûn	180.060	185.980		

Amerika B. D. leri Prioritet dairesi çinko müstahsillerinin her ay istihsalâtın %5 inin silâhlanma ihtiyatının teşkili için ayrılmasını emretmiştir.

Bir taraftan stokların azalması, diğer taraftan da çinkoya olan rağbetin devamı New-York piyasası fiyatlarında yeni bir gelişme vücutte getirmiştir. 1940 senesi zar-

fında libre başına 5,50 sente kadar düşen çinko 1941 bidayetinde libresi 7,25 sente yükseldikten sonra nisan bidayetinde libresi 7,50 senti bulmuştur. Nisan ortalarına doğru yeni bir istikrarla 7,75 sentten muamele görmeğe başlamıştır.

Amerika B. D. lerinde hurda çinko fiyatları narha tâbi tutulmakta ve kaliteye göre libresi 4,25 ilâ 6,75 sent arasında satılmaktadır Hurdadan izabeye tâbi tutulan çinko saflığına göre 7,25 ilâ 7,50 sent arasında muamele görmektedir.

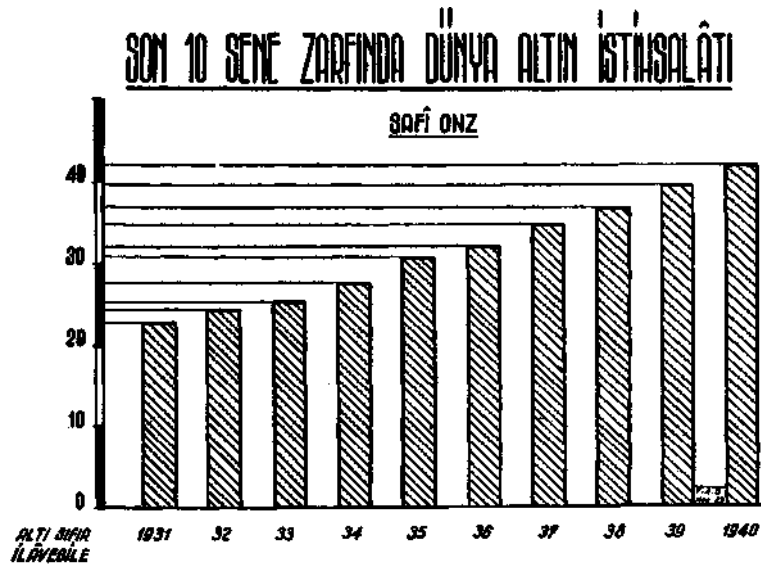
Londra piyasasında çinkonun long tonu 261/2sterlin ve %99,99 tenörlü saf metal 28 3/4 sterlinden satılmaktadır.

Altın ve gümüş:

Avrupa ve Çin - Japon harbi altın fiyatlarının istikrarını intaç etmiş ve 1941 bida-yetinde de altın istihsalâtı gerek Afrika, gerek Amerikada hızını muhafaza etmiştir.

Son on sene zarfında dünya altın istihsalâtı aşağı yukarı iki mislini bulmuştur (ili-

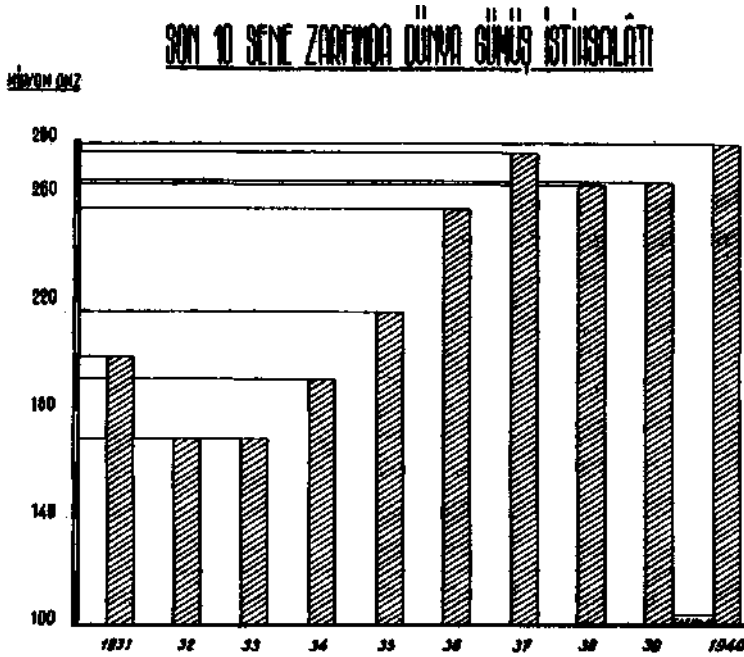
şik grafiğe bak). Son senelerde İngiltere ve müstemlekeleri bu istihsalâtta % 59,3 nisbetinde hissedardır. İngiltere kontrolü altında bulunan altın istihsalâtı 1938 senesinden 1940 yılına kadar % 56,9 dan % 59,3 e çıkmış bulunmaktadır. Aynı zamanda cenubî Afrika İttihadının dünya altın istihsalâtındaki hissesi % 32,7 den 34,7 ye yükselmiştir. Cenubî Afrika İttihadı 1940 senesinin ilk 10 ayında Amerika B. D. lerine 177 milyon dolarlık altın sevketmiştir.

Amerika B. D. lerinin 1934 -1940 senelerindeki altın ve gümüş ithalâtına ait ista-tistikî malûmata bakılırsa, bu akın münferit senelerde dünya istihsalâtını bile teca-vüz etmiştir. Amerikanın altın ve gümüş mubayaasını takviye etmesi, bu madenle-rin istihsalâtının teşvikine hizmet etmiştir. Aşağıda A, B. D. lerinin son 7 sene zar-fında altın ve gümüş ithalâtını ve bu senelerde Amerika B. D. leri haricinde ismi ge-çen madenlerin istihsalâtını milyon dolar üzerinden dercediyoruz:

Seneler	Altın ithalâtı	Amerika B. D. hariç istihsal	Gümüş ithalâtı	Amerika B. D. hariç dünya gümüş istihsali
1934	1.134	862	86	76
1935	1.739	939	336	113
1936	1.117	1.021	171	86
1937	1.586	1.085	60	92
1938	1.974	1.171	223	90
1939	3.574	1.226	71	79
1940	4.745	1.296	55	86
Yekûn	15.857	7.600	1.022	622

Amerikaya olan altın akını bilhassa harp aylarında oldukça bir tezayüt kaydetmiştir. Bundan dolayı Amerika B. D. lerinin altın stoku 1939 nihayetindenberi 17.643 milyon dolardan 30. 4. 1941 tarihine kadar 22.505 milyon dolar kıymetine çıkmış ve 4.862 milyon dolar yani %27,6 nisbetinde çoğalmıştır.

Altın stoklarının yükselmesine rağmen Amerika B. D. lerinde altın fiyatı onz başına 35 dolardan muamele görmektedir. Londrada altın narhı onz başına 168 şilin seviyesini son zamanlara kadar muhafaza etmiştir.

Londra piyasasındaki gümüş peşin fiyatlarına gelince, 1941 bidayetindeki durum geçen senenin aynı aylarına nazaran onz başına 2-2,5 pens yüksektir. 1941

yılıının münferit aylarındaki gümüş vasati fiyatlarını aşağıya yazıyoruz (onz başına pens hesabıyla):

Aylar	Çubuk	Safı
İkinci Kânun	23,262	25,100
Şubat	23,305	25,198
Mart	23,450	25,322
Nisan	23,500	25,375

Nisan sonlarında külçe gümüş onz başına 231/2 peniden mayıs nihayetine doğru 23 7/16 ya düşmüşken safı gümüşün onzu 25 5/16 peniden muamele görmüştür.

Amerika B. D.-leri tarafından yapılmakta olan gümüş mubayaası tahdide tâbi tutulmuşsa da memleketin gümüş stokları son 6 ay zarfında 3.790 milyon dolardan

4.103 milyon dolar kıymetine çıkmış ve %8,3 nisbetinde artmıştır.

Demir ve çelik:

Asrî harp, tankları, çelik bombaları, zırhlıları ile dünya demir ve çelik sarfiyatını azamî haddine çıkarmıştır Silâhlanma yarısından ilham alan Avrupa ile Amerika B. D. leri arasındaki demir ve çelik istihsalâtındaki artış calibi dikkat bir vaziyet almış bulunmaktadır.

1940 yılının ilk 4 ayı zarfında 13.751.000 ton ham demir istihsal eden Amerika B. D. leri 1941 senesinin aynı devresinde istihsalâtını 2.487 000 ton yani %18,1 nisbetinde arttırarak 16.238.000 tona çıkarmağa muvaffak olmuştur.

Amerika B. D. lerinin çelik istihsalâtı 1941 yılının ilk 4 ayında 24.583.000 tona baliğ olmuştur Bu miktar 1940 yılının aynı devresi istihsalât yekûnu olan 17.604.000 tona nazaran 6.979.000 ton yani %39,6 nisbetinde bir tezeyüt kaydetmektedir.

Amerika B. D. lerinin 1940 ve 1941 senelerinin ilk 4 aylık ham demir ve çelik istihsalâtının aylara göre taksimatını aşağıya yazıyoruz (ton hesabı):

A Y L A R	H a m d e m i r		H a m ç e l i k	
	1940	1941	1940	1941
İkinci Kânun	4.032.022	4.231.000	5.018.000	6.299.000
Şubat	3.311.480	3.808.000	4.375.000	5.670.000
Mart	3.220.499	4.267.000	4.236.000	6.483.000
Nisan	3.137.019	3.932.000	3.975.000	6.131.000
Yekun	13.751.020	16.238.000	17.604.000	24.583.000

Mart bidayetinde kısmen başgösteren amele grevleri neticesinde bu ayın ham demir ve çelik istihsalâtı nisbeten azalmış ve faaliyette bulunan yüksek fırın sayısı şubat ayında 205 den martta 202 ye inmiştir. Bundan dolayıdır ki 1940 sonu ve 1941 başlangıcında kapasitesinin %99 ile çalışan demir ve çelik endüstrisi mart ayında faaliyet derecesini kapasitesinin %95,2 sine indirmiştir Bilhassa Detroit mıntakasındaki amele grevi tenakusu mucip olmuştur.

Amerika B. D. lerinin 1941 bidayetindeki çelik ihracatı, geçen seneye nazaran oldukça artmıştır. İkincikanun ayında 654,000 ton iken şubatta 526.000 tonu bulmuştur. Halbuki 1940 yılının şubatındaki ihracat miktarı 437.000 tondur. İkincikanun 1941 zarfında ayrıca 689.853 ton hurda demir ve çelik ihracatı yapılmıştır ki, burada da geçen seneye nazaran 115.332 ton bir artış vardır. Mart nihayetinde İngiltereye sevkiyat bekliyen ve limanlarda mevcut işlenmiş ve işlenmemiş çelik miktarı 400.000 tona balığ olmuştur. İngiltereye yapılan ihracat miktarı ikincikânun ayında 350.000 ton iken, şubatta 300.000 tona düşmüştür. Maamafih Amerika B. D. leri demir ve çelik endüstrisine gelen sipariş miktarı mart ayı zarfında nisbeten çoğalmıştır. Bilhassa kaba ve ince saçlara olan talep artmıştır.

Memleketin çelik istihsalâtını daha yüksek seviyelere çıkarmak maksadile bazı fabrikalarda tevsiat yapıldığı gibi, hurda demir ve çelik toplanılmasına girişilmiştir. 1941 yılında takriben 25 -29 milyon ton hurda demir ve çeliğin toplanacağı beklenmektedir.

Amerika B. D-i Demir ve Çelik Enstitüsü malûmatına göre 1940 sonlarında memleketin çelik endüstrisinde çalışanların sayısı yüksek konjonktür senesi olan 1929-a nazaran takriben % 20 nisbetinde fazla olmuştur. Amele ücreti yekûnu ise 1929 yılına nazaran % 14 nisbetinde artmıştır. Vasati olarak 1940 senesinde çelik endüstrisinde 547.000 amele çalıştırılmış ve bunlara 961 milyon dolar ücret tediye edilmiştir. 1940 sonuna doğru amele sayısı azamî haddini bulmuştur

Çelik fiyatlarının yükselmesi ile endüstrinin safi kazancı artmıştır. 1940 senesi ilk 3 ayında 30 milyon dolara balığ olan kâr 1941 yılının aynı devresinde 82,6 milyon dolara çıkararak 2 1/2 misli yükselmiştir.

1941 bidayetinde bazı ham demir neveleri ve mamulatı long ton başına 1 dolar radesinde bir zam görmüştür. Mart ortalarında Philadelphia No. 2 demir 25,84; Valley No. 2-24 dol.; Birmingham No. 2-19,38 dol.; Chicago No. 2 dökme 24 dol; Bazik demir 22,50 ve ferromanganez 120 dolardan muamele görmüşler.

Buna mukabil hurda çelik fiyatları son bir sene zarfında % 15-25 nisbetinde yükselmiş ve bazı neveleri long ton başına 17 dolardan 21,25 dolara çıkmıştır. Pittsburgh No. 1 hurda çeliği 20,25 den 23 doları bulmuştur. Halbuki işlenmiş demir ve çelik fiyatlarındaki fiyat tezyüdü nisbeten cüzdür.

Hurda demir ve çelik fiyatlarının fazla yükselmesini önlemek maksadile fiyat murakabe dairesi mart ayında 1 No. lu ağır dökme demir hurda fiyatını long ton başına 20 dolar olarak tesbit etmiş ve 1,50" dolar bir tenzilât yapmıştır Hurda' demirin ihracat fiyatı fob Meksika limanı ton başına 16 dolardır. Demiryol rayları ile aksamı fiyatı ton başına 21 dolar olarak tesbit olunmuştur.

Endüstri ve hükümet mümessilleri arasında vaki müzakereden sonra çelik fiyatlarının 1941 senesi nisan-haziran aylarında mart seviyesini muhafaza etmesine karar verilmiştir.

İngiltere demir ve çelik fiyatlarında da geçen sene bidayetinde nazaran mühim bir yükseliş dikkâte şayandır: 1 No.-lu Klivlend dökme demiri son bir sene içinde

ton başına 5 sterlin 11 şilinden 6 sterlin 8 şiline ve 1 No.-lu hematit 6 13/- den 7 14/-e çıkmıştır. Bilhassa işlenmiş demir ve çelik fiyatlarına yapılan zam şayanı dikkattir. Çelik raylar 11 3/- den 14.10/6 ya, galvanize sac 20 sterlinden 262/6 İngiliz lirasına yükselmiştir.

Diğer memleketlerde de demir ve çelik mamulâtı fiyatları epeyce artmıştır. Meselâ İsviçre'de son iki sene zarfında hematit ham demir fiyatı % 100, demir sac fiyatı % 95, haddelenmiş Siemens-Martin çeliği fiyatı % 168, dökme demir ve boru fiyatları % 61-72 nisbetinde yükselmiştir.

Fiyatların fazla yükselmesini önlemek ve millî müdafaa ihtiyacını temin etmek maksadile başlıca memleketlerde demir ve çelik endüstrisi hükümet kontrolüne tâbi tutulmağa başlamıştır. Meselâ 26.4.1941 tarihinden itibaren Japonya bütün demir ve çelik endüstrisini hükümet murakabesi altına almıştır.

Demir ve çelik faslına son vermeden henüz bahse mevzu olmamış diğer memleketlerin 1941 ilk 3 ayındaki istihsalât vaziyetini kısaca gözden geçirmek isteriz:

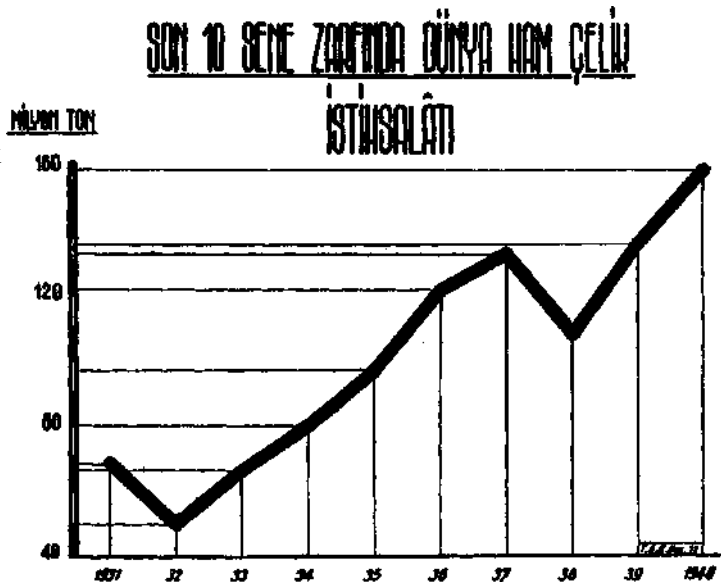
Kanada 1941 yılının ilk 3 ayında 302.000 ton demir ve 563.000 t. ham çelik istihsal etmiştir. 1940 yılının aynı devresine isabet eden ham demir istihsalâtı 288.000 tonu bulduğuna göre 1941 bidayetinde 14.000 ton bir tezayüt mevcuttur. Çelik istihsalâtındaki artış 91.000 tondur.

İspanyanın 1941 yılı ilk 3 ayındaki ham demir istihsalâtı 73.000 tona ve çelik istihsalâtı da 94.000 tona balığ olmuş ve 1940 senesinin aynı devresi istihsalâtının fevkindedir.

Resmî makamatın son bir tebliğine göre Sovyet Rusya'nın demir ve çelik endüstrisi 1941 senesinin ilk 3 ayında sanayi plânla tesbit olunan miktarları aşağı yukarı % 100 nisbetinde istihsal etmiştir. Yalnız ham demir istihsalâtında cüz'î bir eksiklik mevcuttur.

1941 sanayi plânı mucibince *Sovyet Rusya* bu sene zarfında demir istihsalâtını 1940 yılına nazaran % 21 nisbetinde arttırarak 18 milyon tona ve ham çelik istihsalâtını da % 22 nisbetinde bir tezayütle 22,4 milyon tona çıkarmalıdır. Hadde demirinin istihsal miktarı ise 15,8 milyon tona balığ olmalıdır.

İtalya demir cevheri kıtlığı karşısında deniz kumundan hematit istihsalâtına başlamıştır. Terni'de tesis olunan izabehane de-

niz kumu hematitinden senevi 75.000 ton ham demir istihsal edileceği ümit edilmektedir.

Hulasaten diyebiliriz ki dünya demir ve çelik istihsalâtı 1941 senesinde yeni bir rekor seviyeye çıkacak ve yüksek konjktür senesi olan 1929 istihsalâtını bile geride bırakacaktır.

Taşkömür ve linyit:

Avrupa harbi bidayetindenberi muharip memleketler iptidâî madde istihsal ve imraratı hakkında hiçbir malûmat ifşa etmemeleri yüzünden 1941 iptidasındaki dünya taşkömür durumu hakkında sarîh bir malûmata malik değiliz. Mamafih Milletler Cemiyetinin natamam istatistik donelerine bakılırsa dünya taşkömür istihsalâtı 1941 senesi bidayetinde de inkişaf seyrini muhafaza etmiştir. Bu iddiamızı ispat maksadile bazı memleketlerin 1940 ve 1941 yılları ilk 3 aylık taşkömür istihsalâtını (1000 ton üzerinden) aşağıya dercediyoruz:

Memleketler	1940	1941
Amerika B. D-i	120.098	134.058
Belçika	8.067	7.210
Cenubî Afr. İttih.	3.910	4.380
Hindistan	682	744
İspanya	1.793	1.954
Kanada	3.113	3.230
Şili'	466	454
Türkiye	935	1.039
Yekûn	139.064	153.069

Belçika ve Şilinin istihsalâtındaki tenakusa rağmen 1941 yılının ilk 3 ayı zarfında yukarıda isimleri geçen memleketlerde cem'an 153.069.000 ton taşkömür istihsal edilmiştir ki, bu da 1940 yılının aynı devresine nazaran 14 milyon ton yani % 10,1 nisbetinde bir tezayüde işaret etmek tedir.

İngilterede memleketin taşkömür istihsalâtını arttırmak maksadile yeni bir sanayi plânı kabul edilmiştir. Bu plâna göre haftalık istihsal miktarı 50.000 ton fazla olacaktır. Bundan maada 1941/42 kış mevsimi için 25 milyon tonluk bir stok tesis edilecektir.

Amele randımanını yükseltmek uğrunda haftalık kazanç miktarı hükümetçe garanti edilmiştir. Askerî hizmete alınan maden çavuş ve ustaları terhis olunarak evvelki vazifelerine gönderilecektir. Aynı zamanda maden kömürü nakliyatını kolaylaştırmak yolunda bazı mühim tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır.

İngilterenin maden kömürü ihracatı 1941 bidayetinde durgun geçmiştir. Ancak cenubî İspanya ve Portekiz limanlarına taşkömür sevk edilmiştir. Cenubî Amerika olan sevkîyat nisbeten azalmıştır.

Almanya, fevkalâde ahval dolayısıyla memleketin maden kömürü istihsalini teşvik ve satışları tanzim maksadile tesis olunan teşkilâtı birleştirerek 1941 bidayetinde «Maden Kömürü Devlet Birliği» ni ihdas etmiştir. Bu birliğe memleketin bütün taşkömür, linyit ve kok işletmeleri ile toptancıları dahildir. Bu teşkilât salâhiyetler devlet müesseseleri tarafından kontrol edilir ve alâkadar nezaretler nezdinde mes'uldür. İsmi geçen Birlik, istihsalât, sosyal meseleler, ticaret ve nakliyat kolla-

rına ayrılmıştır. Bundan maada memleketin muhtelif mıntakalarında maden kömürü stoklarının tesisi de kararlaştırılmıştır. Yeni teşkilât sayesinde memleketin maden kömürü ile temin meselesi kömür endüstrisi alâkadarlarına tahmil edilmiş bulunmaktadır.

Şimalî Fransa 1941 yılının ilk 3 ayında cem'an 7.051.000 ton taşkömür istihsal etmiştir. 1940 senesinin aynı aylarına isabet eden istihsalâtın 7.621.446 tonu bulmasına göre bu senede 569.746 ton bir tenakus mevcuttur. *Serbest Fransa*, kömür endüstrisi istihsalâtını henüz normal seviyeye çıkaramamıştır. Bundan dolayı Fransada mahrukata kıtlığı baş göstermekte berdevamdır. Bu müşkülâtı önlemek maksadile Münakalât Nazırının riyasetinde Cezayir ve Fas'a bir tetkik heyeti gönderilerek oradaki kömür madenlerinin tevsi ve istihsalâtm arttırılması ile Fransaya ithalâtın teşviki meseleleri hakkında yeni plân hazırlanmıştır.

Sovyet Rusya Mahrukata Halk Komiserinin son bir raporuna göre Donez havzasının maden kömürü istihsalâtı 1941 senesinin ilk 3 ayı zarfında yeni bir inkişaf kaydetmiştir. Amele randımanı nisbeten artmış ve maliyet fiyatı düşmüştür. 10 kömür işletme tröstünün 1941 ilk 3 aylık istihsalâtı plânla tesbit olunan miktardan noksandır.

Nisan ayında işletmelerin büyük bir kısmı plânla tayin olunan miktarda istihsal yapmağa muvaffak olmuştur. Geride kalan işletmelerin verim kabiliyetlerini arttırmak yolunda bazı tedbirlere başvurulmuştur.

Macaristan 1940 yılının ilk 3 ayında 2.773.000 ton linyit istihsal etmişken 1941 senesinin aynı devresinde % 5,2 nisbetinde bir tezayütle istihsalâtını 2.917.000 tona çıkarmağa muvaffak olmuştur.

Kanada linyit istihsalâtı da aynı aylar içinde 956.000 tondan 1.084.000 tona yükselmiştir.

Buna mukabil İsviçre gibi memleketlerde mühim bir mahrukata kıtlığı başgöstermektedir. 26.4.941 tarihli bir emirname ile İsviçrede endüstriye (fabrika ve imalâthanelere) verilecek maden kömürü miktarı 1938/39 malî senesinde sarfedilen miktarın ancak dörtte üçünü tutacaktır. Resmî ve hususî dairelere satılacak miktar ise asgarî haddine indirilmiştir.

Japon adaları 1941 yılının ilk 3 ayında aşağı yukarı 1,8 milyon ton maden kömürü istihsal etmiştir. Kömür sanayiinin daha verimli çalışması uğrunda Ticaret Nazırlığı tarafından bazı mühim tedbirler alınmıştır.

Malzeme ve navlun fiyatları ile amele ücretlerinin yükselmesi ve millî müdafaa vergilerinin artırılması taşkömür ve kok fiyatlarının da yükselmesine sebep olmuştur. Avrupa harbinin arifesinde İngilterede long ton başına 18/3 ile muamele gören Northumberland elenmiş taşkömürü birinci teşrin 1939 da 21 şiline, mayıs 1940 da 23 şiline ve 1941 bidayetinde 25 şiline yükselmiştir.

İzabe kokunun fiyat yükselmesinde de aynı seyir dikkate şayandır. Harp arifesinde long tonu 28 şilin ile satılan kok bir sene sonra 35 şil. 4 pensi bulmuş ve 1941 bidayetinde 43 şil. 6 peniye kadar yükselmiştir.

Son bir sene zarfındaki maden kömürü fiyatlarında artış nevilere göre % 8 ilâ

% 28,5 arasında tahavvül etmiştir. Bu fiyat temevvücünü tebarüz ettirmek maksadile aşağıdaki cetveli dercediyoruz (longton başına ingiliz lirası üzerinden):

K Ö M Ü R Ü N N E V İ		8 Şubat 1940			6 Şubat 1941			% artış nisbeti
		St.	Ş.	P.	St.	Ş.	P.	
Ev teshinatı (âlâ nevi)	Lancashire	1	11	3	1	14	3	9,7
»	»	1	14	0	1	17	1	9,1
»	»	1	19	0	2	2	1	7,8
EH	Glasgow	1	3	3	1	6	7	13,9
Antrasit	Svvansea	1	16	6	2	2	6	16,4
Patent	Cardiff	1	8	9	1	12	6	13,8
Kazan	Cardiff	1	7	0	1	12	2	19
Bunker ufak	Cardiff	0	18	9	1	4	4	28,5
D. C. B. buhar	Norh'mbd	1	2	0	1	5	8	16,9
Ufak (yıkılmamış)	N'bld	0	18	6	1	1	10	17,5
Buhar (âlâ nevi)	Lancashire	1	3	6	1	6	11	14,9
Kuru yumşak (âlâ nevi)	Lancashire	0	17	0	1	0	1	17,6
Buhar (âlâ nevi)	Glasgow	1	4	6	1	7	7	12,2
Kribble	Glasgow	1	4	3	1	7	7	12,7
Gaz	Durham	1	2	6	1	7	1/2	20
Fırın koku	Middland	1	15	6	1	19	6	11,2
Ocak koku	S. Wales	1	10	9	1	16	3	17,2
İzabe koku	New Castle	1	16	9	2	3	6	19,1

Memleket dahilinde maden kömürü yataklarına mâlik olmyan ve ihtiyacını ithalâtla temin eden memleketlerde kömür fiyatlarındaki tezayüt daha ehemmiyetlidir, çünkü navlun fiyatları 1939 ortalarına nazaran 7-8 misline çıkmıştır. Harp arifesinde beher ton taşkömürün Cardiff limanından İskenderiyeye-nakli 8,5 şilin iken 1941 bidayetlerinde aynı miktarın navlunu 70 şiline fırlamıştır. Aşağıdaki cetvel halihazırda ingiliz limanlarından ecnebi limanlarma olan navlun, ücretlerini göstermektedir (ton başına şilin):

İngiliz limanından	Ecnebî limanına	Şilin
Cardiff	Hayfa	80
»	Cebelütank	36
»	İskenderiye	70
»	La Guina	35
New Port	Buenos Ayres	38

Petrol:

Dünya petrol istihsalâtına % 62-63 nisbetinde - iştirak -eden Amerika B. D.-inin 1941 senesi bidayetinden 8.3.941 tarihine kadar olan ham petrol istihsalâtı 213.416.775 varili bulmuştur. 1940 senesinin aynı devresine isabet eden miktar 220.552.836 va-

rildi. Binaenaleyh ihracatın azalması yüzünden istihsalâta bir tahdit ve tenakus şayanı dikkattir. Yevmî istihsalâta gelince 1941 de geçen 1940 senesi bidayetine nazaran 10-12.000 varil miktarında bir azalış göze çarpmaktadır. Mamafih ham petrol stoku 1.4.940 tarihinde 244.126.000 varilken 31.3.941 de 263.176.000 varile çıkmıştır. Buna mukabil gazolin stoku son bir sene zarfında 100.434.000 varilden 97.178.000 varile inmiştir.

Amerika B.D.-i petrol endüstrisinde istihsalin tahdidi, lâti'n Amerikasına muavenet siyasetinden doğan ham petrol ithalâtının teşvik edilmesi ve istihsalât ile nakliyat müesseselerinin birbirinden ayrılması son zamanlardaki tedbirleri teşkil etmektedir. Buna rağmen bazı sahalarda petrol istihsalâtı 1940 bidayetine nazaran nisbeten artmıştır. Memleketin dahilî benzin sarfiyatı sistematik bir şekilde çoğalmaktadır. Bundan dolayı tasfiyehaneler ham petrol stoklarından istifade yoluna girmiş bulunmaktadırlar.

Diğer taraftan amele ücreti ve malzeme fiyatlarındaki zam, sigorta ve nakliyat masraflarının nisbeten yükselmesi, benzin ve diğer müştakların istikranna tesirsiz kalmamıştır. Texas ham petrolü son zamanlarda varil başına 5 sent zam görmüştür. Mazot fiyatlarında da yeni bir yükseliş mevcuttur. Buna mukabil gazyağı fiyatı nisbeten dündür. Standard Petrol Kumpanyası şubat 1941 bidayetinden itibaren ham petrol fiyatına bir sent zam yaparak varilini 13 sente çıkarmıştır.

Japonya sentetik petrol endüstrisinin tevsii için 500 milyon yenlik bir tahsisat kabul etmiştir. Mançuryada petrol aramalarına devam olunmaktadır. Fuşin ve Yalaynnor muntakalarında keşfolunan petrol sahalarını işletmek maksadile 40 milyon yen bir sermaye ile yarı resmî bir müessese tesis olunmuştur.

Sovyet Rusyada son alınan tedbirler neticesinde nisan petrol istihsalâtı sanayi plânla tesbit olunan miktarın % 100-üne balığ olmuştur. Bilhassa Bakü ve Grozni petrol endüstri sahaları mucibi memnuniyet bir haldedir. Volga civan ile Ukrayna'da yeni petrol kaynaklarına tesadüf edilmiştir. Apşeron adasını Artem adasile birleştiren yeni bir boru hattı inşasına girişilmiştir. Maamafih ziraatteki petrol sarfiyatının tahdidine müteveccih tedbirlere baş vurulmuştur.

Hükümetçe alman bazı tedbirlere rağmen *Romanyanın* petrol istihsalâtı 1941 senesinde evvelki yıllardan daha az olmuştur. Romanyanın 1940 senesi ilk 3 ayında 1.524.502 ton ham petrol istihsalâtına mukabil 1941 senesinin ikinci kânun-mart aylarında cem'an 1.259.340 ton petrol elde edilmiştir ki, bu da 1940 yılının aynı devresine nazaran 256.162 ton yani % 17,4 nisbetinde yeni bir tenakus demektir.

1941 senesinin ilk 3 ayındaki dahilî sarfiyat miktan 460.000 tonu bulmuştur. 1940 yılının ilk 3 ayındaki sarfiyatın 582.611 tonu tutmasına göre burada da 122.611 ton yâni % 21 nisbetinde bir tenakus mevcuttur.

Romanya 1941 senesinin ilk 3 ayında ecnebi memleketlere cem'an 616.388 ton petrol ve müştakları ihraç etmiştir. Geçen senenin aynı devresine nazaran ihracattaki azalış 207.139 tonu yâni % 25,2 nisbetini bulmuştur.

Açılan yeni kuyulann umum derinliklerine gelince 1940 senesinin ilk 3 ayın-

daki 51.118 metreye mukabil 1941 yılının aynı aylarında ancak 40.863 metrelik sondaj yapılmıştır. Buna rağmen memleketin sondaj faaliyetinde de 10.255 metre yani % 20,1 nisbetinde bir azalış dikkate şayandır. 1937 senesinin ilk 3 aylık sondajı 100 olarak alınırsa 1940 da bu nisbet 49-a ve 1941 de hatta 39-a inmiş bulunmaktadır.

Romanya petrol endüstrisindeki alman nüfuzu gün geçtikçe artmaktadır. Almanya'ya olan ihracat 1940 yılının ilk 3 ayında umum yekûnun % 13,4 den 1941 yılının aynı devresinde % 62,1-e çıkmıştır. Rumanya petrol sahalarının istismarı ve genişletilmesi maksadile Berlinde «Kontinental Petrol Anonim Ş.-ti» tesis edilmiş-

tir. Şirketin esas sermayesi 80 milyon rayhsmark olup icabında 120 milyona çıkarılacaktır.

Romanyanın bütün petrol işletmesinde ve sanayiinde devlet kontrol ve müdahalesini esas tutan yeni bir lâyiha hazırlamıştır. Halbuki 1940 eylül aya kadar petrol endüstrisindeki millî sermayenin iştiraki ancak % 15-i tutmuştur. Başlıca 11 petrol müessesesinden yalnız ikisinin sermayesi Romen vatandaşlarına aittir.

Petrol sahasındaki 1941 yılına ait iş programı cem'an 240.000 metre derinliğinde 165 sondaj yapılmasını âmiridir. Bu faaliyet neticesinde 29 yeni prodüktif kuyu açılacak ve senevi istihsalât geçen 1940 yılına nazaran 300.000 ton artacaktır. Bundan maada mecmu derinliği 130.000 metreyi tutacak istikşaf kuyuları açılacaktır. Aynı zamanda yeni boru hatlarının inşası da derpiş olunmaktadır.

Amerika B. D.-inde olduğu gibi Romanya petrol fiyatlarında da yeni yükselişler dikkate şayandır. Bazı petrol müştaklarının 1941 yılının ilk 5 ayındaki (fob) Kös-tence limanında fiyat durumu ton başına ley üzerinden şöyledir:

A Y L A R	Tayyare benzini asgarî 75 oktan	Otomobil benzini 69 oktan	Gazyâğı musaffa	Motor yağı -10°	Mazot +10°
ikinci Kânun	15.650	9.300	7.160	6.640	3.310
Şubat	15.650	9.300	7.160	6.640	3.310
Mart	15.650	9.300	7.160	6.640	3.310
Nisan	16.306	10.628	7.460	6.918	3.354
Mayıs	17.059	11.118	7.804	7.238	3.608

Irak petrollerine gelince Kerkûktan Trablusşama giden boru hattı muvakkaten kapatılmıştır. Hayfa limanına uzanan boru hattı ise senede ancak 2,1 milyon ton ham petrol nakledecek vaziyettedir. Son siyasî kargaşalıklar Irak petrol istihsalâtının azalmasına neticelenmiştir.

Yukarıdaki satırlardan da anlaşıldığı veçhile 1941 ilk 3 ayında Amerikada petrol istihsalâtı tahdide rağmen çoğalmışken Yakınşark ve Rumanya istihsalâtı 1940 yılının aynı devresine nazaran azalmıştır. Aynı zamanda sarfiyatın artmasına muvazi bir şekilde beynelmilel piyasada petrol müştakları fiyatları yeni bir istikrara doğru temayül göstermektedir.

M. T. A.

